

PF

Jk 16

Jaarverslag 2016

Pensioenfederatie

De Pensioenfederatie is de overkoepelende belangenbehartiger van bijna alle Nederlandse pensioenfondsen.

Zij vertegenwoordigt namens ongeveer 215 pensioenfondsen de belangen van:

- 5,3 miljoen deelnemers
- 3 miljoen gepensioneerden
- 9,1 miljoen gewezen deelnemers.

Het overgrote deel van alle werkenden is aangesloten bij een collectief pensioenfonds.

De pensioenfondsen van de Pensioenfederatie beheren samen circa 1200 miljard euro.

Contactinformatie

Prinses Margrietplantsoen 90
2595 BR Den Haag

Postbus 93158
2509 AD Den Haag

T + 31 (0)70 76 20 220
info@pensioenfederatie.nl
www.pensioenfederatie.nl

© Overname van tekst(delen) uit deze uitgave is mogelijk na toestemming van de Pensioenfederatie. Aan de inhoud van deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Pensioenfederatie,
Den Haag, juni 2017

Inhoudsopgave

	Voorwoord	4
1	De vereniging	6
2	Beleidsthema's	9
3	Organisatiestructuur	19
4	Financieel jaarverslag 2016	24
I	Balans per 31 december 2016 (na bestemming van het resultaat)	25
2	Rekening van baten en lasten over 2016	26
3	Algemene toelichting	27
4	Toelichting op de balans per 31 december 2016	29
5	Toelichting op de rekening van baten en lasten over 2016	32
6	Overige gegevens: a) resultaatbestemming b) controleverklaring	34
7	Begroting 2017	35

Voorwoord

In 2016 bestond de Pensioenfederatie vijf jaar. Dat heuglijke feit werd gememo-reerd tijdens ons eerste jubileumcongres dat in mei in het Haagse World Forum werd gehouden in aanwezigheid van de jarige koningin Máxima, die als eregast de openingshandeling verrichtte.

Het jaar 2016 stond voor onze sector in het teken van ‘de zoektocht naar de nieuwe pensioenovereenkomst’. Die zoektocht heeft in het verslagjaar nog niet tot een concrete uitkomst geleid, maar wel hebben we twee varianten op ver-zoek van de SER op een viertal deelterreinen aan een uitvoerige en diepgaande praktijktoets onderworpen en getoetst aan een aantal uitgangspunten die we eerder al hadden geformuleerd. Het nieuwe pensioencontract moet uitlegbaar en transparant zijn, en collectieve risicodeling en solidariteit zijn wat ons – en het merendeel van de deelnemers – betreft onmisbare elementen. Bovendien moet er sprake zijn van een goede overgang naar het nieuwe contract, waarbij zorgvuldig wordt omgegaan met bestaande aanspraken. Het nieuwe contract moet hoe dan ook in het belang zijn van de deelnemers en passen bij de nieuwe omstandigheden waarin mensen leven. Uit de praktijktoets bleek dat de onder-zochte varianten beide uitvoerbaar zijn en kwam ook naar voren dat ze allebei sterke en minder sterke punten bleken te bevatten. Vervolgens is verder gezocht naar een nieuwe variant waarbij zoveel mogelijk de sterke punten bij elkaar werden gebracht. Op het moment van publiceren van dit jaarverslag is de SER nog niet met zijn advies naar buiten gekomen.

Gedurende de eerste drie kwartalen van 2016 hing bijna voortdurend de dreiging van grootschalige pensioenverlagingen boven de markt. Bij een fors aantal fondsen bewoog de dekkingssgraad zich maand na maand verder richting de kritische grens, en miljoenen deelnemers en gepensioneerden werden al voorbereid op slecht nieuws na 31 december. Om onze leden te ondersteunen hebben we in de tweede helft van het jaar een uitgebreide ‘toolkit verlagen’ samengesteld met hulpdocumenten voor de pensioenfondsen en richtlijnen voor communicatie met de deelnemers en andere partijen. Gelukkig veerden de dekkingssgraden in de laatste maanden van 2016 op. Verlagingen konden daardoor alsnog vrijwel volledig achterwege blijven. De grote afhankelijkheid van factoren waarop fondsen onvoldoende grip hebben, zoals de rentestand, onderstreept echter wel de noodzaak om ons pensioenstelsel aan te passen.

Samen met onze leden hebben we ons in 2016 ingezet op tal van dossiers die de pensioensector raken. Vaak gaat het daarbij om het verder optimaliseren van diensten en producten, het creëren van mogelijkheden en wegnemen van beperkingen. Successen op dat vlak bereikten we in het verslagjaar onder meer bij het samengaan van de beide pensioenfondsen voor het notariaat, het vrij-

waren van pensioenen van schenkbelasting en het bereiken van een ontheffing voor pensioenfondsen om mee te doen aan een verplichte energie-audit. Bij andere dossiers voelden we ons genoodzaakt om in het geweer te komen tegen ongewenste ontwikkelingen in Nederlandse en Europese regelgeving waar de pensioenfondsen ten onrechte mee worden opgezadeld en waar zij en hun deelnemers last van hebben. In het hoofdstuk Beleidsthema's wordt een aantal dossiers nader uitgediept.

Veel van de onderwerpen die in 2016 hebben gespeeld, doen dat nu nog steeds. Daarom bevat dit jaarverslag met enige regelmaat ook een doorkijkje naar ontwikkelingen in de eerste maanden van 2017.

Den Haag, juni 2017

Kick van der Pol, voorzitter
Gerard Riemen, algemeen directeur

1

De vereniging

Missie en visie

De Pensioenfederatie heeft als missie om de doorontwikkeling, instandhouding en uitvoering van een kwalitatief goed en betrouwbaar stelsel van tweede pijler pensioenen in Nederland te bevorderen. Dit alles voor miljoenen deelnemers en gewezen deelnemers, gepensioneerden en nabestaanden. Om hen draait al het werk dat de leden doen. Collectiviteit, risicodeling en 'not for profit' zijn volgens de Pensioenfederatie de beste uitgangspunten om werknemers en beroepsbeoefenaren van een inkomen voor later te kunnen voorzien en te behoeden voor de financiële gevolgen van overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Kernactiviteiten

De Pensioenfederatie geeft vorm en inhoud aan haar missie en visie met de volgende kernactiviteiten:

- reputatiemanagement: het bevorderen van het imago van de pensioenfondssector bij het publiek en bij nationale en internationale stakeholders;
- collectieve belangenbehartiging: het beïnvloeden van de (politieke) besluitvorming bij de departementen, het parlement, de Europese organen, de toezichthouders en andere stakeholders;
- zelfregulering: het in samenspraak met leden en overige belanghebbenden zelf vaststellen van duidelijke normen om de kwaliteit van cruciale elementen van pensioenfondsbestuur en –uitvoering te waarborgen;
- informatievoorziening: informeren van de leden over wetgeving, media-berichten en berichtgeving van andere relevante partijen met een scala aan communicatiemiddelen en via adequate beantwoording van vragen door de medewerkers van het bureau;
- servicedocumenten: het met servicedocumenten ondersteunen van de leden in de dagelijkse uitvoeringspraktijk;
- ledenbinding: het met bijeenkomsten ondersteunen van informatievoorziening en –uitwisseling, het stimuleren van de contacten tussen aangesloten fondsen, bestuur en bureau, en de ontmoeting van de leden onderling.

Communicatie met de leden

De Pensioenfederatie heeft in 2016 een aantal nieuwe initiatieven ontwikkeld om de communicatie met de leden verder te optimaliseren en de uitwisseling van informatie tussen (groepen) leden onderling te faciliteren.

Nieuwe website

De website www.pensioenfederatie.nl is in 2016 volledig vernieuwd. De uitstraling van de site is opgefrist en alle informatie is gemakkelijker vindbaar en duidelijker gestructureerd. De belangrijkste vernieuwing voor de aangesloten pensioenfondsen is de geheel nieuwe opzet van het ledennet: het besloten gedeelte van de website dat alleen voor leden is bedoeld. De informatie is dossiergewijs ingericht en daardoor toegankelijker. Bovendien kunnen fondsen zich nu bijvoorbeeld via één druk op de knop aanmelden voor ledenbijeenkomsten.

Webinars

In 2016 is, als aanvulling op de regelmatig georganiseerde themabijeenkomsten, een begin gemaakt met het organiseren van webinars. De ontwikkelingen in de sector gaan snel en met deze laagdrempelige methode kunnen veel geïnteresseerden tegelijkertijd kennisnemen van actuele ontwikkelingen met de mogelijkheid om daarover via vraag en antwoord direct de dialoog aan te gaan. Sleutelwoorden hierbij zijn snelheid, interactie, buiten kantooruren en geen reistijd. De ervaringen na de eerste webinars wijzen uit dat dit een interessante uitbreiding is van de beschikbare communicatiemiddelen richting de fondsen. Het aantal deelnemers is boven verwachting, er is veel interactie en er wordt een brede groep leden bereikt. Het ligt in de bedoeling om in de loop van 2017 zeker 5 webinars te organiseren.

Kringen

Leden van de Pensioenfederatie ontmoeten elkaar sinds jaar en dag niet alleen bij bijeenkomsten in federatieverband maar ook daarbuiten, in zogenoemde kringen. Kringen bestaan veelal uit vertegenwoordigers van fondsen uit eenzelfde sector of met een vergelijkbare positie. De meeste van de 9 actieve kringen vinden hun oorsprong in de voormalige OPF-structuur. Ze opereren autonoom. In 2016 zijn de contacten met de Pensioenfederatie aangehaald en beter gestructureerd om snel in beeld te kunnen krijgen 'wat er leeft' binnen (delen van) de sector en onderling informatie uit te wisselen.

Lidmaatschap algemene pensioenfondsen en buitenlandse pensioenfondsen

Eind 2015 heeft de algemene ledenvergadering van de Pensioenfederatie ingestemd met het voorstel om ook algemene pensioenfondsen (APF'en) toe te laten als lid van de Pensioenfederatie. Sinds 1 januari 2016 kunnen partijen die een APF willen oprichten daarvoor een vergunning aanvragen bij De Nederlandsche Bank. DNB heeft inmiddels zeven vergunningen verstrekt aan de volgende APF'en: Centraal Beheer APF, Stap APF, Unilever APF, Volo pensioen, De Nationale APF, Delta Lloyd APF en Het Nederlandse pensioenfonds. Ze zijn inmiddels allemaal lid van de Pensioenfederatie. Bij een eerste bijeenkomst hebben zij op uitnodiging van de Pensioenfederatie onder meer besproken tegen welke zaken zij zijn aangelopen bij de oprichting van het APF.

Eind 2016 is besloten tot een statutenwijziging die het mogelijk maakt dat ook in het buitenland gevestigde pensioenfondsen lid kunnen worden van de Pensioenfederatie, mits voor de deelnemers het Nederlandse sociaal en arbeidsrecht van toepassing is. Hiermee is tegemoet gekomen aan de wens van pensioenfondsen die zich in het buitenland (met name in België) vestigen om het lidmaatschap van de Pensioenfederatie te kunnen voortzetten.

2

Beleidsthema's

1 Nieuwe pensioenovereenkomst

In 2016 heeft de SER in het kader van de zoektocht naar een nieuwe pensioenovereenkomst nader onderzoek gedaan naar een 'onbekende maar interessante' variant, het 'persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling'. Medio 2016 heeft het kabinet, op basis van een SER-advies, in een perspectiefnota aan de Kamer het aantal mogelijke nieuwe contractvarianten beperkt tot twee: bovengenoemde en de 'ambitieovereenkomst zonder zekerheidsmaat', in jargon de varianten 1B en 4C. In de perspectiefnota heeft de staatssecretaris nog veel punten opengelaten. Duidelijkheid kwam er alleen over het afschaffen van de doorsneepremie en de overstap op degressieve opbouw.

In de tweede helft van 2016 heeft de Pensioenfederatie een praktijktoets op beide varianten uitgevoerd. Met hulp van een groot aantal deskundigen, onder voorzitterschap van Theo Langejan, zijn beide varianten uitvoerig beoordeeld op vier deelgebieden: uitvoering, communicatie, juridisch-fiscaal en financieel. De resultaten zijn in vier deelrapporten ingebracht bij de SER. Uit het juridisch-fiscale rapport blijkt dat met name de overstap naar degressieve opbouw die de staatssecretaris wil, juridisch gezien kwetsbaar is, want het is in strijd met het verbod op leeftijdsdiscriminatie. De Pensioenfederatie heeft bij de publicatie van en toelichting op de rapporten in november aangeboden de SER behulpzaam te zijn bij het verder optimaliseren van de twee varianten. Dit met als oogmerk om de SER tijdig in staat te stellen een breed gedragen oplossing aan te dragen bij de politieke partijen die bij het (in)formatieproces voor een nieuw kabinet zijn betrokken.

2 Wet verbeterde premieregeling

Deze wet, die in september 2016 in werking is getreden, maakt het voor pensioendeelnemers aan een premieregeling mogelijk om op pensioendatum te kiezen tussen een vaste en een variabele pensioenuitkering. Een variabele pensioenuitkering geeft – zeker bij een door lage rentestand ongunstig inkoopmoment – kans op een hoger pensioen maar brengt uiteraard ook extra risico's met zich mee.

In de loop van 2016 heeft de Pensioenfederatie met succes gelobbyd om een aantal heikele punten van het wetsvoorstel in voor de deelnemers gunstige zin bij te buigen. Zo is op ons nadrukkelijk verzoek het shoprecht beperkter dan SZW in eerste aanleg voor ogen had en zijn de projectierendementen voor collectieve en individuele varianten nu gelijk. Ondanks deze binnengehaalde winstpunten, is in de eerste maanden nadat de wet in werking is getreden nog geen sprake van grote belangstelling voor dit product. De uitvoering van de variabele uitkering is complex en daardoor relatief duur. Pensioenfondsen die een premieregeling voeren, moeten hun deelnemers de keuze laten tussen een

vaste of variabele uitkering, ook wanneer ze zelf niet beide uitkeringssoorten verstrekken. En sowieso geldt dat het overgrote merendeel van de fondsen geen premie- maar uitkeringsregelingen uitvoert.

In 2017 kunnen pensioenfondsen meer ervaring gaan opdoen met premieregelingen. Ook zijn standaard-communicatiemodellen in ontwikkeling om deelnemers te informeren over keuzemogelijkheden en –momenten. Uitgangspunt daarbij: hoe dichterbij de pensioendatum, des te concreter de informatie.

3 Fiscaliteit

Het ministerie van Financiën heeft eind 2013 kenbaar gemaakt de btw-koepelvrijstelling te willen intrekken. Hoewel er tussen het ministerie en de pensioensector nog discussie bestaat over de hoogte van de bedragen die hierdoor in de schatkist vloeien, is zeker dat deze maatregel voor veel fondsen leidt tot een kostenverhoging. En dat komt hard aan in een tijd dat fondsen ernaar streven om kosten waar mogelijk te beperken. Een streven dat overigens steeds nadrukkelijk is aangemoedigd door dezelfde overheid die nu via btw-heffing de uitvoeringskosten van veel fondsen in feite met 21 procent verhoogt.

Op grond van de ATP-beslissing van het Europese Hof mag de overheid vermogensbeheerdiensten vrijstellen van btw als de deelnemende werknemer in een pensioenregeling beleggingsrisico loopt. De fondsen kunnen op goede gronden aantonen dat deelnemers dit risico wel degelijk lopen (denk aan de recente pensioenverlagingen), maar de Nederlandse Belastingdienst heeft zich tot op heden onwrikbaar getoond. Een Nederlands pensioenfonds procedeerde tegen de Belastingdienst om op die manier net als andere Europese pensioenuitvoerders te worden vrijgesteld. In tegenstelling tot de advocaat-generaal bij de Hoge Raad – die ten gunste van het pensioenfonds adviseerde – ondersteunde de Hoge Raad in een uitspraak van 9 december 2016 de visie van de Belastingdienst. Voor het betreffende pensioenfonds betekent dit dat de route om geen btw-lasten op uitvoeringskosten in rekening gebracht te krijgen, nu is afgesloten. De Belastingdienst ziet zich bovendien zodanig gesteund door de uitspraak van de Hoge Raad dat in de praktijk vrijwel alle verzoeken van pensioenfondsen worden afgewezen.

In Europees verband wordt met deze materie verschillend omgegaan. Voor zo'n andere benadering, waarbij beheerdiensten zijn vrijgesteld van btw-lasten, bestaan ook goede redenen. Deze landen realiseren zich dat het grote risicodraagvlak van breed en divers samengestelde deelnemersbestanden van pensioenfondsen leidt tot een grote spreiding van het beleggingsrisico. Dat wil zeker niet zeggen dat dit beleggingsrisico niet bestaat, maar door het draagvlak wordt dit risico pas in uitzonderlijke situaties zichtbaar. Het risico is daarmee niet van een andere orde maar door het draagvlak manifesteert het zich onder normale omstandigheden niet. Dit maakt de situatie voor de getroffen Nederlandse pensioenfondsen extra wrang. Omdat geen sprake is van een gelijk Europees speelveld, bestudeert de Pensioenfederatie mogelijke oplossingen.

Een andere route om btw-lasten op pensioenuitvoering te verminderen, kan mogelijk worden bewandeld via het door werkgevers verrekenen van door pensioenuitvoerders in rekening gebrachte uitvoeringskosten en bijbehorende btw voor beheerdiensten, met in rekening gebrachte btw-posten. De Hoge Raad heeft al aangegeven met deze constructie te kunnen instemmen. Op dit moment is nog niet bekend of ook de Belastingdienst deze route accepteert. De Pensioenfederatie voelt zich, zolang de btw-heffing niet tot een bevredigende oplossing heeft geleid, gedwongen om zich nadrukkelijk op dit dossier te blijven manifesteren. Want btw-heffing dupeert uiteindelijk de deelnemer.

4 Nettopensioen

De vormgeving van de huidige nettopensioenregeling blijkt in de praktijk volstrekt niet te voldoen. Ondanks alle goedbedoelde inspanningen van sector en overheid in 2016 om deelnemers voor hun inkomen boven de aftoppingsgrens van – nu nog – een ton bij hun eigen pensioenfondsen een realistische propositie aan te bieden, heeft dat in de praktijk bij veel pensioenfondsen niet geleid tot een levensvatbaar product. Dat heeft twee oorzaken. Ten eerste is de inkoop voor een vaste uitkering na pensionering in de basisregeling onder de huidige condities (tegen VEV) en omstandigheden simpelweg te duur: een deelnemer aan de regeling kan bij aankoop van een uitkering op pensioendatum soms 30 procent van zijn inleg kwijtraken. En ten tweede is voor met name bedrijfstakpensioenfondsen variabele inkoop niet mogelijk vanwege het solidariteitscriterium in de wet dat bepaalt dat daarvoor in alle gevallen sprake moet zijn van een werkgeversbijdrage aan de premie van minimaal 10 procent. Bedrijfstakpensioenfondsen, met soms duizenden werkgevers en verschillende cao's, kunnen praktisch gezien onmogelijk aan dat vereiste voldoen. De deelnemer heeft hier dus geen realistische keuze tussen een vaste en een variabele uitkering. Begin 2017 heeft de Pensioenfederatie bij de staatssecretarissen van SZW en Financiën aan de bel getrokken om uit de ontstane impasse te geraken. Vanwege het grote belang voor de sector zal de Pensioenfederatie zich blijven inspannen om zo snel mogelijk een werkbare oplossing te bereiken. De verdere voortgang van dit dossier zal dan ook nauwlettend worden gevolgd.

5 Consolidatiemogelijkheden voor verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen

Anders dan ondernemingspensioenfondsen en beroepspensioenfondsen hebben verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen (bpf'en) die willen fuseren maar dit gelet op de financieel-economische omstandigheden niet kunnen, niet de mogelijkheid om op te gaan in een algemeen pensioenfonds (APF). Het feit dat een APF niet de verplichtstelling kan overnemen, houdt dat tegen. Deze blokkade is problematisch omdat ook bij een groeiend aantal bpf'en, in het belang van de deelnemers, behoefte bestaat aan consolidatie. Maar vanwege verschillen in dekkingsgraden is fusie van bpf'en in de financieel-economische situatie veelal een onbegaanbaar traject.

Om bedrijfstakpensioenfondsen bij verschillende dekkingsgraden toch te kunnen laten samengaan, is de mogelijkheid van het toestaan van een tijdelijke ringfencing onderzocht. Daarbij is wel sprake van een fusie, maar houdt het door de fusie ontstane bedrijfstakpensioenfonds in eerste instantie afgescheiden vermogens aan. Die vermogens kunnen in een later stadium, na afloop van de tijd die het vergt om de dekkingsgraden gelijk te trekken, alsnog in elkaar worden geschoven. Dat gelijktrekken kan worden bereikt door de dekkingsgraad van het pensioenfonds met de hoogste dekkingsgraad te stabiliseren, bijvoorbeeld via indexaties, terwijl de dekkingsgraad van het fonds met de lagere dekkingsgraad conform het herstelplan aangroeit tot hetzelfde niveau. In een contourenbrief van 22 december 2016, waarin staatssecretaris Klijnsma heeft aangekondigd ringfencing mogelijk te willen maken, blijkt dat SZW deze 'ingroeiperiode' heeft vastgesteld op maximaal vijf jaar. In de contourenbrief staat ook dat niet meer dan drie pensioenfondsen samen mogen ringfencen. Andere punten moeten nog worden uitgewerkt, zoals de invulling van het vereiste dat de fuserende fondsen samenhang moeten aantonen. Een en ander moet wat de Pensioenfederatie betreft op de kortst mogelijke termijn uitmonden in een wetsvoorstel waarin sprake is van een werkbare oplossing voor verplichtgestelde bpf'en, waarbij de wet en de toezichthouder niet meer voorwaarden stellen dan strikt noodzakelijk. Het is voor pensioenfondsen van groot belang dat dit wetsvoorstel snel wordt ingediend en uiterlijk per 1 januari 2018 in werking treedt. De Pensioenfederatie zal de urgentie hiervan bij de politiek onder de aandacht blijven brengen.

6 Waardeoverdracht klein pensioen

In het voorjaar van 2016 heeft staatssecretaris Klijnsma de Tweede Kamer per brief geïnformeerd over haar voornemen om het recht van pensioenuitvoerders om kleine pensioenaanspraken af te kopen, te willen vervangen door een plicht tot automatische waardeoverdracht. Volgens de staatssecretaris worden hiermee twee doelen gediend: de pensioenbestemming van opgebouwde aanspraken blijft behouden en de administratieve lasten voor uitvoerders worden beperkt. Het belang van beide doelen wordt door de pensioensector nadrukkelijk onderschreven. Nadat de Kamer aldus was geïnformeerd, is SZW voortvarend aan de slag gegaan met de voorbereiding van het wetsvoorstel waarin dit moet worden geregeld. De Pensioenfederatie is hierbij door het ministerie vanaf het eerste begin goed aangehaakt en in december 2016 is het conceptwetsvoorstel waardeoverdracht klein pensioen ter consultatie voorgelegd. De Pensioenfederatie heeft met tevredenheid kunnen constateren dat veel van haar ideeën in het consultatiedocument zijn meegenomen.

Voor de pensioensector bevat het wetsvoorstel drie belangrijke elementen: het recht op automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen komt in de plaats van het recht op afkoop ervan, pensioenaanspraken van gewezen deelnemers lager dan twee euro bruto per jaar mogen vervallen aan het collectief, en het individuele bezwaarrecht van (gewezen) deelnemers vervalt als sociale partners een verzoek doen tot collectieve waardeoverdracht van opgebouwde

aanspraken naar de nieuwe pensioenregeling die is aangepast aan de verhoogde wettelijke pensioenleeftijd.

7 Pensioen voor alle werkenden

De maatschappelijke en technologische ontwikkelingen gaan snel en leiden tot een steeds verder veranderende arbeidsmarkt. Het aantal zzp'ers is de afgelopen jaren sterk gegroeid tot circa 1.3 miljoen, waarvan zo'n 900.000 als zzp'er hun hoofdkomen verdienen. Ook zijn er inmiddels zo'n 1.8 miljoen flexwerkers met vaak kleine banen. Deze ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor de pensioenopbouw van veel mensen. Sterker: de op handen zijnde hervorming van het pensioenstelsel is er mede door aangejaagd. Want ook pensioenfondsden hebben volop te maken met de gewijzigde arbeidsverhoudingen en –contracten. Nieuwe arbeidsrelaties en de politieke en publieke opinie hebben sociale partners en de pensioensector gedwongen om na te denken over de manier waarop werkenden in de toekomst pensioen opbouwen.

Het bereik van het huidige pensioenstelsel is niet volledig, want grote groepen vallen niet onder de tweede pijler. Dit leidt tot afnemend draagvlak en druk op de solidariteit binnen pensioenfondsden. Afhankelijk van hun arbeidsvorm bouwen werkenden soms wel, soms niet aanvullend pensioen op. Voor flexwerkers geldt dat zij weliswaar meestal wel toegang hebben tot pensioenopbouw maar dat dit vaak (heel) kleine pensioenen en een ongewenst sterke afhankelijkheid van de AOW als basisvoorziening oplevert.

Voor de Pensioenfederatie is dit alles aanleiding geweest om, vanuit de wens om vanuit de sector alle werkenden te kunnen bedienen, in 2016 dit vraagstuk vanuit diverse gezichtspunten in ogenschouw te nemen: het opstarten van de dialoog met relevante partijen om te inventariseren wat nodig en haalbaar is, het verkennen van opties om op langere termijn toegang en aanbod structureel te verbeteren, het in kaart brengen hoe dit vraagstuk zich verhoudt tot de discussie over het nieuwe pensioencontract alsmede het bepalen van de juiste rolverdeling tussen overheid, pensioensector en sociale partners. Daarnaast zal worden bekeken wat al in 2017 kan worden gedaan om de positie van zzp'ers, flexwerkers en werknemers in de witte vlek te verbeteren.

8 Uitvoeringskosten

De kosten die pensioenfondsden maken, liggen al jaren onder het vergrootglas van politiek en toezichhouders. Dat is niet vreemd, want kosten zijn van invloed op de ontwikkeling van het pensioenvermogen. Uitvoeringskosten kunnen verschillen per fonds en die verschillen in kosten zijn goed verklaarbaar. Dat kan betrekking hebben op de kosten van pensioenbeheer en op de kosten samenhangend met het vermogensbeheer. Die verschillen zijn onder meer terug te voeren op de mate van dienstverlening die deelnemers wensen, het gevoerde beleggingsbeleid en de omvang van het fonds. Als het gaat om uitvoeringskosten gaat het wat de Pensioenfederatie betreft daarom niet primair om de hoogte van de kosten, maar over de transparante informatieverstrekking daarover.

Om kosten te kunnen waarderen tegen enerzijds het niveau van de dienstverlening aan de deelnemers en anderzijds de resultaten van het beleggingsbeleid van het fonds, is het nodig om kosten transparant te maken. Op dat punt spelen de Nederlandse pensioenfondsen, ook internationaal, al jaren een algemeen erkende voortrekkersrol. De Aanbevelingen Uitvoeringskosten, die de Pensioenfederatie eind 2011 voor het eerst heeft uitgebracht, hebben hierbij een cruciale rol gespeeld. In 2016 is een geactualiseerde versie van de Aanbevelingen gepubliceerd. Doel was om de uniformiteit te verbeteren in de manier waarop uitvoeringskosten worden berekend en gepubliceerd. Naast technische aanpassingen bevat de nieuwe versie ook aanbevelingen over het inzichtelijk maken van 'verborgen' kosten voortvloeiend uit uitbesteding en performance gerelateerde kosten. Het beleid hierover wordt in de loop van 2017 nader uitgewerkt.

De Pensioenfederatie beveelt de pensioenfondsen aan om hun private equity-opdrachtnemers te verplichten om kosten van private equity te rapporteren volgens de standaard die de Institutional Limited Partners Association (ILPA) in 2015 heeft uitgebracht om kostentransparantie te bevorderen. ILPA is de wereldwijde non-profit organisatie die de belangen behartigt van private equity partners, waaronder veel Nederlandse pensioenfondsen.

9 Verantwoord beleggen

In het voorjaar van 2016 heeft de Pensioenfederatie de Contourenagenda Verantwoord Beleggen aangeboden aan minister Ploumen en de Tweede Kamer. De contourenagenda laat de inzet en ambities van de pensioensector zien op het gebied van verantwoord beleggen. De agenda heeft daarbij oog voor de diversiteit tussen de pensioenfondsen, die net zo groot is als de verscheidenheid van de doelgroepen die zij vertegenwoordigen. Het (verantwoord) beleggingsbeleid van individuele fondsen moet kunnen aansluiten bij die verscheidenheid. In de contourenagenda geeft de Pensioenfederatie aan het gesprek met overheid en maatschappelijke organisaties te verwelkomen om gezamenlijke stappen te gaan zetten om de praktijk van het verantwoord pensioenbeleggen waar mogelijk verder te verbeteren.

In het verslagjaar is een servicedocument Verantwoord Beleggen opgesteld en aan de fondsen beschikbaar gesteld. In het servicedocument wordt de beleidscyclus voor verantwoord beleggen beschreven en wordt de wet- en regelgeving over dit onderwerp uiteengezet en toegelicht. Het servicedocument kwam uitgebreid aan de orde tijdens een van de themabijeenkomsten in 2016 waarin verantwoord beleggen op de agenda stond. De regelmatige aandacht voor verantwoord beleggen op de themabijeenkomsten in 2016, vanuit verschillende invalshoeken, had tot doel om fondsen te laten zien welke stappen ze kunnen zetten om hun beleid op dit punt zelf verder te ontwikkelen.

In de loop van 2016 heeft de Pensioenfederatie zich georiënteerd op het tot stand brengen van IMVO-afspraken (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord

Ondernemen) tussen pensioenfondsen, overheid en maatschappelijke organisaties. Deze oriëntatie vormde de opmaat naar een mogelijk IMVO-convenant dat in 2017 zijn beslag zou kunnen krijgen. 'IMVO' is de noemer waarmee de overheid duurzaamheidsafspraken nastreeft met economische sectoren. Voor de pensioensector gaat het daarbij om afspraken over verantwoord beleggen.

10 Europese dossiers

IORP II-Richtlijn aangenomen

Voor de Pensioenfederatie was de herziening van de IORP-richtlijn in de afgelopen jaren een van de belangrijkste lobbydossiers. Inzet was om het effect van de richtlijn op de Nederlandse Pensioenwet en de negatieve gevolgen voor deelnemers (hogere kosten) en fondsen (administratieve lasten) waar mogelijk te beperken. 2016 was in dit proces een cruciaal jaar. Onder Nederlands voorzitterschap van de Europese Raad hebben het Europees Parlement, de Europese Commissie en de Raad van de Europese Unie in juni overeenstemming bereikt over de richtlijn en deze is in december in de Official Journal van de EU gepubliceerd. De lidstaten hebben nu twee jaar de tijd om de richtlijn in nationale wetgeving om te zetten. De impact voor Nederland is beperkt. Het belangrijkste aandachtspunt betreft de informatiebepalingen. Deze moeten wat de Pensioenfederatie betreft niet leiden tot grote wijzigingen op het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) en ook niet tot beperkingen op het gebied van de gelaagde informatieverstrekking zoals wij die in Nederland kennen. Voor de Pensioenfederatie staat 2017 daarom vooral in het teken van de nationale lobby op dit dossier.

Personal Pensions

De Europese Commissie en Europees toezichthouder EIOPA kijken naar mogelijkheden om te komen tot een Europees persoonlijk pensioenproduct in de vorm van een derde pijler product dat ook via internet zou kunnen worden aangeboden. Het doel is tweeledig: een eenvoudig en goed toegankelijk pensioenproduct ontwerpen voor landen die nog weinig aanvullende pensioenen kennen, en het via kanaliseren van pensioensparen stimuleren van investeringen in de Europese economie. De Pensioenfederatie heeft in 2016 gereageerd op een tweetal consultaties over personal pensions en heeft daarin de visie van de Nederlandse pensioensector uiteengezet. Daarbij is benadrukt dat het onderwerp in de bredere context van het laagdrempelig en effectief stimuleren van meer aanvullend pensioen moet worden geplaatst, dat het moet gaan om een volwaardig pensioenproduct met bepalingen omtrent opbouw en uitkering, en dat een vorm van fiscale facilitering onontbeerlijk is. In 2017 zal de Europese Commissie een voorstel presenteren waarop vanuit de Europese lidstaten kan worden gereageerd.

EMIR

European Market Infrastructure Regulation (EMIR) is voor pensioenfondsen een belangrijk onderwerp, omdat fondsen een deel van hun risico's afdekken met derivaten. Pensioenfondsen zijn nu nog uitgezonderd van de verplichting om derivatentransacties centraal te clearen. Deze uitzondering geldt tot augustus 2018 en kan daarna niet meer worden verlengd. Het fundamentele probleem dat pensioenfondsen hebben met centrale clearing zal dan nog steeds niet zijn opgelost. De regels verplichten partijen om voor clearing een borg in contanten te storten. Pensioenfondsen investeren al het beschikbare vermogen en het aanhouden van contanten leidt tot extra kosten ten nadele van deelnemers. De Pensioenfederatie blijft zich daarom samen met pensioenuitvoerders, PensionsEurope en in dialoog met de Europese Commissie inzetten voor een werkbare oplossing. In 2016 heeft de Pensioenfederatie exclusief voor leden een servicedocument EMIR uitgebracht. Daarin wordt toegelicht wat EMIR voor pensioenfondsbesturen kan betekenen en hoe zij zich kunnen voorbereiden op de clearingverplichtingen waaraan zij in de loop van 2018 moeten gaan voldoen.

Europese strategie

In 2016 heeft de Pensioenfederatie de bestaande Europese lobbyactiviteiten en –aanpak geëvalueerd. Zelf is de Pensioenfederatie sinds 2009 met een eigen kantoor in Brussel vertegenwoordigd. Ook enkele grote uitvoeringsorganisaties zijn rechtstreeks actief in de Europese arena. Reden om te bezien of de onderlinge samenwerking verder kan worden geoptimaliseerd. Daarbij komt dat de Europese Commissie onder voorzitter Juncker veel 'politieker' is geworden met meer aandacht voor overkoepelende doelen dan voor incidentele wetgeving. Dit biedt voor de lobby wellicht nieuwe kansen maar vergt ook een daarop toegesneden lobbystrategie met meer aandacht voor het vroegtijdig aanbieden en leveren van positief getoonzette, liefst al breed gesteunde input die vanaf het eerste begin kan worden betrokken bij de Europese beleidsontwikkeling: de lobbyist als consulent en adviseur. Verder wordt vanuit Nederland ingezet op een stevige positie als gesprekspartner voor een van de grootste projecten van de Europese Unie: de Capital Markets Union. De geactualiseerde visie op de Europese lobby zal in 2017 verder worden geoperationaliseerd.

11 Communicatie over pensioen

Communiceren in reële bedragen?

De Pensioenwet schrijft voor dat op de website Mijnpensioenoverzicht.nl het pensioenresultaat getoond moet gaan worden in drie scenario's, in reële bedragen. Hiermee moet de deelnemer meer inzicht krijgen in de onzekerheid en koopkracht van zijn pensioenuitkomst. Het ministerie van SZW, toezichthouder AFM en de pensioensector zijn als meest betrokken partijen al langere tijd in gesprek om te komen tot een werkbare Uniforme Rekenmethodiek (URM) om die drie scenario's te berekenen. In 2016 heeft Mijnpensioenoverzicht onderzoek gedaan naar de begrijpelijkheid en effectiviteit van het tonen van de drie scenario's in reële bedragen. Tijdens de praktijktest bleek dit de deelnemers echter juist in verwarring te brengen. De Pensioenfederatie had eerder al aangegeven

het van groot belang te vinden dat deelnemers goed inzicht hebben in de onzekerheid van hun pensioen, maar het tonen van drie reële bedragen daarvoor niet het juiste middel te achten. De uitkomsten van het onderzoek bevestigen deze visie. De gesprekken met het ministerie van SZW over de implementatie van dit wetsartikel zullen met inachtneming van deze inzichten worden voortgezet.

Deelnemersonderzoek

2016 stond nadrukkelijk in het teken van de discussie over een nieuw pensioenstelsel. De Pensioenfederatie vond het van belang om de Nederlandse werknemer bij deze discussie te betrekken: hoe kijkt hij naar pensioen? Wat kunnen pensioenfondsen doen om het vertrouwen te herstellen dat er in de toekomst pensioen voor hem is? Welke vormen van collectiviteit en risicodeling worden positief beoordeeld? Om antwoord te krijgen op deze en andere vragen is in 2016 een deelnemersonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek 'Pensioenkennis en vertrouwen gaan hand in hand' heeft tot waardevolle inzichten geleid. Een opvallende conclusie is dat deelnemers die meer weten over hun pensioen en het Nederlandse pensioenstelsel, een significant groter vertrouwen hebben in dat stelsel en in hun pensioenfonds. Maar veel mensen weten slechts heel weinig over hun pensioen. Het gebrek aan kennis en vertrouwen spitst zich met name toe op de vraag wat er met de premie van de deelnemer gebeurt. Daarover blijken wijdverbreide misverstanden te bestaan. Zo denken vier van de vijf respondenten dat het Nederlandse pensioenstelsel een omslagstelsel is. De uitkomsten van het onderzoek vormen voor het bestuur van de Pensioenfederatie in 2017 een belangrijke leidraad en toetssteen bij de verdere ontwikkeling van het nieuwe pensioencontract. Ook via het mediabeleid en in de campagne detijdvanjeleven.nl zal worden ingezet op het ontkrachten van de misverstanden die het deelnemersonderzoek aan het licht bracht.

Campagne detijdvanjeleven

Onder jongeren bestaat veel scepsis over ons pensioenstelsel en over wat er tegen de tijd dat ze zelf met pensioen gaan nog voor ze over is. Veel jongeren scheren de tweede pijler pensioenen over één kam met de AOW: ze denken dat de werkenden het pensioen van de gepensioneerden moeten ophoesten. Voor de toekomst van het pensioenstelsel is draagvlak onder jongeren heel belangrijk. Er is de sector daarom veel aan gelegen om bestaande misverstanden weg te nemen en jongeren, door hen te vertellen op welke momenten in je leven het extra verstandig is om je pensioen te checken, eerder en meer te interesseren voor pensioen. Ook al is dat voor hen nog ver weg.

Onder meer via een speciaal op jongeren gerichte nieuwe aanpak die aansluit bij hun belevingswereld en voor hen herkenbare 'life events', met inzet van hedendaagse sociale media kanalen en een eigen website (www.detijdvanjeleven.nl), probeert de pensioensector sinds kort met meer succes bij jongeren binnen te komen. De resultaten zijn bemoedigend: in de periode juni-december 2016 hebben ruim 450.000 bezoekers de website bezocht, waarvan bijna de helft uit de doelgroep 25-35 jaar afkomstig is. Het vertrouwen in de boodschap

‘ja, er is later nog pensioen voor mij’ blijkt ook toe te nemen na bezoek van de website: van 29 procent in 2015 tot 43 procent in 2016. Hoopgevend is ook dat bezoekers gemiddeld bijna 6 minuten op de site rondkijken. Dat is een goed resultaat in deze tijd waarin zeker jongeren vluchtig aandacht hebben voor de grote hoeveelheid uitingen waarmee ze in aanraking komen. De uitkomsten waren voldoende aanleiding om in 2017 met detijdvanjeleven.nl door te gaan, een nadrukkelijker relatie te leggen met Mijnpensioenoverzicht.nl en de leden te faciliteren bij het bereiken van ‘hun’ jongeren.

12 Pensioenvoorzieningen in ontwikkelingslanden

Veel mensen in ontwikkelingslanden hebben geen toegang tot sociale voorzieningen en al helemaal niet tot pensioenvoorzieningen. Met als doel samen met lokale organisaties collectieve pensioenvoorzieningen voor de allerarmsten in ontwikkelingslanden op te zetten, is de Stichting Duurzame (Micro) Pensioenen in Ontwikkelingslanden (SDMO) opgericht. Initiatiefnemers zijn de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars; het ministerie van Buitenlandse Zaken ondersteunt de stichting financieel. SDMO wil vooral kennis en ervaring inbrengen bij het opzetten en uitvoeren van lokale micropensioenprojecten, met als uitgangspunt dat de betrokken lokale organisaties in beginsel binnen vijf jaar het project zelfstandig verder kunnen beheren.

In 2016 begeleidde SDMO twee projecten. In India is in 2011 een pilotproject van start gegaan. Met succes, want het beoogde aantal deelnemers (25.000 in 2016) werd al in 2015 gehaald en in oktober 2016 werd de pilot afgesloten met 34.000 deelnemers. SDMO wil het vervolg van dit micropensioenproject blijven ondersteunen om de ambitieuze tweede fase-doelstelling van de lokale DHAN Foundation (200.000 deelnemers in 2020) te halen. De zoektocht naar financiering voor deze tweede fase – ook vanuit Nederland – en naar professionele partijen in de lokale markt voor pensioenadministratie en vermogensbeheer is gaande. In 2014 heeft SDMO een haalbaarheidsstudie ondersteund om ook in Ghana een project te starten. Uit deze studie bleek dat er in principe goede mogelijkheden zijn voor een micropensioenproject en om investeerders te betrekken. De periode tot eind 2016 is gebruikt om belangrijke zaken als vergunningen en een betrouwbaar IT-systeem te regelen. De ambities in Ghana zijn groot: in vijf jaar tijd 500.000 deelnemers! De financiële middelen en de nodige expertise en menskracht zijn tot nu toe vooral door de SDMO-partners en individuele Nederlandse pensioenpartijen beschikbaar gesteld, maar vanaf 2017 zullen externe investeerders het project financieel verder moeten dragen.

Om te komen tot een duurzaam financieringsmodel voor de projecten die SDMO ondersteunt, wordt gewerkt aan de oprichting van een impactfonds waarin partijen financieel en via het beschikbaar stellen van know how kunnen participeren. Als doelstelling voor 2017 denkt SDMO verder aan het selecteren van één ‘nieuw’ land om ook daar een project te starten, te beginnen met het uitvoeren van een haalbaarheidsstudie samen met een geschikte lokale partner. Bij een positieve uitkomst kan vanaf 2018 in dat land een project van start gaan.

3

Organisatiestructuur

Algemene ledenvergadering

In de algemene ledenvergadering (ALV) van de Pensioenfederatie zijn alle aangesloten pensioenfondsen vertegenwoordigd. De ALV heeft in 2016 twee keer vergaderd: in juni en in december.

In de eerste ALV stond de goedkeuring van het jaarverslag en de jaarrekening 2015 van de Pensioenfederatie op de agenda. Na goedkeuring van de verantwoordingsdocumenten door de ALV, werd aan het bestuur décharge verleend voor het gevoerde beleid over 2015. Vervolgens werd ingegaan op de uitnutting van de begroting 2016 en werd een nieuw lid van de benoemingsadviescommissie benoemd. Het voornemen om een stichting Zelfregulering Pensioenfondsen op te richten voor de uitvoering en de kostenverdeling van de sectorverantwoordelijkheden rondom de Monitoringcommissie en de Ombudsman Pensioenen, kwam eveneens aan de orde. De ALV kon zich vinden in de lijn dat de kosten voor sectorverantwoordelijkheden gedragen moeten worden door alle pensioenfondsen en dat het oprichten van een aparte stichting de meest voor de hand liggende manier is om de sectorverantwoordelijkheden te financieren en te faciliteren. Verder werd de contributiesystematiek procedureel behandeld en werd de ALV afgesloten met een dialoog met de leden over het thema 'nieuw pensioencontract'.

Tijdens de tweede ALV werden drie bestuurders van de Pensioenfederatie herbenoemd. Het gaat om mevrouw Van der Werf-De Koning, mevrouw De Bruijn en de heer Grutters. Daarna werden de beleidsagenda 2017, de begroting 2017 en de contributiesystematiek vanaf 1 januari 2017 door de ALV goedgekeurd. Op de agenda stonden ook enkele wijzigingen in de statuten van de Pensioenfederatie. De ALV gaf daaraan goedkeuring waardoor voortaan ook pensioenfondsen die in de Europese Unie zijn gevestigd lid van de Pensioenfederatie kunnen worden. Tot slot kwamen in de ALV aan de orde: de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioencontract, de ervaringen met on-site toezicht door toezichthouder DNB en de vernieuwde website van de Pensioenfederatie.

Bestuur

Het bestuur van de Pensioenfederatie bestaat uit 12 bestuursleden en een onafhankelijk voorzitter zonder stemrecht. Het bestuur is samengesteld uit 6 bestuursleden namens bedrijfstakpensioenfondsen, 4 namens ondernemingspensioenfondsen en 2 namens beroepspensioenfondsen. In 2016 heeft het bestuur 15 keer vergaderd: 8 reguliere vergaderingen en 7 extra vergaderingen. Het bestuur werkt met een agendacommissie onder voorzitterschap van de heer Van der Pol. De agendacommissie bestaat uit de volgende bestuurs-

leden: mevrouw Meijer, mevrouw Van den Heuvel en de heer Kragten. Vanuit het bestuur van de Pensioenfederatie zijn mevrouw Wilson en mevrouw Van der Werf-de Koning tevens bestuurslid van de Stichting Pensioenregister. De heer Bouma is naast bestuurslid namens de Pensioenfederatie ook lid van de board van PensionsEurope. Hij vervult daar de rol van voorzitter.

Commissies en Uitvoeringsraad

Het bestuur en het bureau worden inhoudelijk ondersteund en geadviseerd door commissies. Elke commissie heeft een voorzitter en een linking pin. De linking pin is een bestuurslid. In 2016 waren binnen de Pensioenfederatie 8 commissies actief:

Commissie	voorzitter	linking pin
Commissie Actuarieat	J. Huisman	P. de Bruijn
Commissie Communicatie	A. Becker C. de Quelerij per 5-7-2016	P. Wilson
Commissie Pensioenfondsbestuur	R. Degenhardt	J. Reesink
Commissie Pensioenzaken	K. Bitter	G. Rutten
Commissie Public Affairs	T. Kroes	W. Noordman
Commissie Risicomanagement	J. van der Put	C. van der Werf
Commissie Vermogensbeheer	R. Wuijster	A. Snellen
Commissie Verslaglegging en uitvoeringskosten	A. Laning	R. Grutters

Naast de commissies, die bestaan uit vakspecialisten, bestaat er een Uitvoeringsraad (UR) met daarin vertegenwoordigers van pensioenuitvoeringsorganisaties, zelfadministrerende fondsen en bestuursbureaus. Voorzitter van de UR is de heer Kemme, vice-voorzitter is de heer Van As. De UR adviseert gevraagd en ongevraagd over uitvoeringstechnische aspecten en beleidsmatige ontwikkelingen in de pensioensector, en faciliteert onderlinge kennisuitwisseling tussen uitvoeringsorganisaties ter versterking van de pensioensector als geheel. Bij de samenstelling van de commissies en de UR let het bestuur erop dat zowel binnen de commissies als over de verschillende commissies heen sprake is van evenwichtige verdeling tussen de verschillende typen fondsen en uitvoerders. Het bestuur kan besluiten om voor specifieke onderwerpen aparte en tijdelijke werkgroepen in te richten met als taakopdracht om voorstellen over die onder-

werpen te ontwikkelen. Zo houdt de High Level Group Gegevensverstrekking zich specifiek bezig met het qua kosten en kwaliteit optimaliseren van de gegevensuitwisseling tussen pensioenuitvoerders en hun omgeving.

Bureau

Het bureau zorgt voor de voorbereiding en uitvoering van alle besluiten van het bestuur en de ALV. Daarnaast vervult het bureau een schakelfunctie tussen enerzijds de pensioenwereld en anderzijds het politieke en maatschappelijke speelveld in Nederland en Europa. Het bureau bestaat uit de directeur en de afdelingen Beleid, Communicatie en Interne Zaken met elk een afdelingshoofd. Daarnaast onderhoudt de Pensioenfederatie met twee eigen medewerkers in Brussel, die aan de directeur rapporteren, permanent contact met de diverse organen van de Europese Unie en de Europese stakeholders. Ultimo 2016 bestond het bureau van de Pensioenfederatie uit 21,675 fte met expertise op uiteenlopende terreinen. Medewerkers van de Pensioenfederatie nemen deel aan de pensioenregeling van het Pensioenfonds Zorg en Welzijn.

Beloning voorzitter en algemeen directeur

Tabel 1 toont de beloning van de onafhankelijk voorzitter en de algemeen directeur

<i>bedragen x €1</i>	<i>Van der Pol</i>	<i>Riemen</i>
Functie(s)	Voorzitter	Algemeen directeur
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	0,3	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Zo niet, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?		
Bezoldiging		
Beloning	€ 50.803	€ 157.620
Belastbare onkostenvergoedingen	-	€ 1.194
Pensioenpremie (werkgeversdeel)	€ 0	€ 21.237
Totaal bezoldiging	€ 50.803	€ 180.051

Bestuurssamenstelling en vergoeding bestuursleden

Tabel 2 bevat een overzicht van de bestuursleden en de vergoeding die aan hen is overgemaakt. In 2016 was de vergoeding van de bestuursleden een forfaitair bedrag van € 14.560,- per jaar. Bestuursleden die namens de Pensioenfederatie ook in het bestuur van het Pensioenregister zitten, kregen een forfaitair bedrag van € 17.985,- per jaar. Bestuursleden die zelf btw afdragen, ontvingen een btw-compensatie over de vergoeding. De vergoedingen zijn overgemaakt naar het bestuurslid zelf of naar de werkgever.

Tabel 2

Leden bestuur	Vergoeding 2016	Btw-compensatie
Bouma, J.*	€ 14.560	-
De Bruijn, P.	€ 14.560	€ 3.057,60
Grutters, H.B.M.*	€ 14.560	-
Kragten, R. *	€ 14.560	-
Meijer, J. *	€ 14.560	-
Noordman, W.*	€ 14.560	-
Reesink, J.	€ 14.560	€ 3.057,60
Rutten, G.*	€ 14.560	-
Snellen, A.	€ 14.560	€ 3.057,60
Van den Heuvel, T.	€ 14.560	€ 3.057,60
Van der Werf-de Koning, C.~	€ 17.985	€ 3.776,85
Wilson, P.*~	€ 17.985	-
Totaal	€ 181.570	€ 16.007,25

* De vergoeding werd overgemaakt aan de werkgever.

~ Inclusief vergoeding voor bestuurslidmaatschap Pensioenregister.

In 2016 werd in totaal een bedrag van € 197.577,25 overgemaakt voor vergoedingen aan de bestuursleden en btw-compensatie over de vergoedingen.

Wijziging bestuurssamenstelling per 1 januari 2017

Tijdens de ALV van december 2016 zijn de volgende bestuursleden per 1 januari 2017 herbenoemd: mevrouw Van der Werf-de Koning, mevrouw De Bruijn en de heer Grutters.

Wijziging benoemingsadviescommissie per juni 2016

De ALV heeft in de vergadering van juni 2016 mevrouw Louis-Stark benoemd tot lid van de benoemingsadviescommissie. Naast mevrouw Louis-Stark hebben de volgende personen zitting in de benoemingsadviescommissie: mevrouw Schets, de heer Van der Stee en de heer Radstake. De benoemingsadviescommissie wordt voorgezeten door de heer Van der Pol.

Rooster van aftreden

Tabel 3 toont het rooster van aftreden van de bestuurders van de Pensioenfederatie. De benoemingsadviescommissie adviseert de ALV over de (her)benoemingen.

Tabel 3

Bestuurder	Aftreden
Noordman, W.	2018
Reesink, H.J.	2018
Snellen, A.H.J.	2018
Meijer, J.	2019
Rutten, G.M.A.	2019
Wilson, P.	2019
Bouma, J.	2020
Kragten, R.J.J.	2020
Van den Heuvel, T.P.J.A.	2020
De Bruijn, P.	2021
Grutters, H.B.M.	2021
Van der Werf-de Koning, C.M.	2021

4

Financieel jaarverslag 2016

1 BALANS PER 31 DECEMBER 2016

ACTIVA	2016	2015
<i>Vaste activa</i>		
Materiële vaste activa		
Inventaris	€ 227.831	€ 283.416
Hard- en Software	20.142	29.659
Kantoorapparatuur	<u>0</u>	<u>789</u>
	€ 247.973	€ 313.864
<i>Vlottende activa</i>		
Vorderingen		
Nog te ontvangen bedragen	€ 77.903	€ 77.921
Vooruitbetaalde kosten	<u>33.244</u>	<u>37.357</u>
	€ 111.147	€ 115.278
Liquide middelen	<u>€ 5.799.151</u>	<u>€ 5.300.969</u>
	<u>€ 6.158.271</u>	<u>€ 5.730.111</u>
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	€ 5.433.901	€ 4.945.688
Bestemmingsreserve Imagocampagne	63.448	78.721
Bestemmingsreserve Groot onderhoud	<u>51.542</u>	<u>0</u>
	€ 5.548.891	€ 5.024.409
Vorzieningen		
Voorziening Pensioenen	€ 0	€ 170.684
Kortlopende schulden		
Loonheffing en sociale lasten	€ 79.721	€ 89.170
Personeelskosten	143.940	132.150
Te betalen huur	0	24.388
Te betalen kosten	385.719	289.310
	€ 609.380	€ 535.018
	<u>€ 6.158.271</u>	<u>€ 5.730.111</u>

2 REKENING VAN BATEN EN LASTEN OVER 2016

	Resultaat 2016	Begroting 2016	Resultaat 2015
BATEN			
Contributies	€ 6.082.130	€ 5.721.000	€ 5.794.580
Interest en overige baten en lasten	241.265	60.000	84.964
Extra bijdrage Wijzer in geldzaken	250.000	250.000	250.000
Sponsorgelden	71.900	75.000	0
Totale baten	<u>€ 6.645.295</u>	<u>€ 6.106.000</u>	<u>€ 6.129.544</u>
LASTEN			
Europa / internationaal	€ 364.721	€ 427.500	€ 381.907
Gezicht naar de achterban	1.431.341	1.737.500	1.353.638
Gezicht naar buiten	1.653.644	1.668.000	1.824.978
Beleidsvorming / beleid beïnvloeding	1.306.413	1.325.000	1.214.395
Bestuurskosten	372.243	400.000	378.152
Facilitair	668.721	739.000	684.248
Diverse projecten	323.730	50.000	16.174
Totale lasten	<u>€ 6.120.813</u>	<u>€ 6.347.000</u>	<u>€ 5.853.492</u>
Totale baten	€ 6.645.295	€ 6.106.000	€ 6.129.544
Totale lasten	€ 6.120.813	€ 6.347.000	€ 5.853.492
RESULTAAT	<u>€ 524.482</u>	<u>€ -241.000</u>	<u>€ 276.052</u>
RESULTAATVERDELING			
Algemene reserve	488.213	-241.000	518.195
Bestemmingsreserve Imagocampagne	-15.273	0	-242.143
Bestemmingsreserve Groot onderhoud	51.542	0	0
	<u>€ 524.482</u>	<u>€ -241.000</u>	<u>€ 276.052</u>

3 ALGEMENE TOELICHTING

3.1 Doel

De Pensioenfederatie (PF) behartigt namens 220 pensioenfondsen de belangen van 5,3 miljoen deelnemers, 3 miljoen gepensioneerden en 9,1 miljoen gewezen deelnemers.

3.2 Oprichting

De vereniging is opgericht op 16 juni 2011.

De activiteiten zijn gestart per 1 januari 2012.

3.3 Grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

Algemeen

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn gebaseerd op eigen grondslagen. Voor zover niet anders is vermeld zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van afschrijvingen bepaald op basis van de geschatte economische levensduur. Afschrijving vindt plaats op basis van een volledig jaar, ongeacht het tijdstip van aanschaf.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd op nominale waarde, rekening houdende met een voorziening voor oninbaarheid. Hierbij wordt op vorderingen, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt bepaald op individuele beoordeling van de debiteuren.

Bestemmingsreserve Imagocampagne

Na afronding en sluiting van het project Imagocampagne is de bestemming van het resterende deel van de reserve aangepast. De nieuwe bestemming is om eventuele overschrijdingen op het budget Reputatiemanagement, verantwoord onder het budget van "Gezicht naar buiten", ten laste te brengen van de Bestemmingsreserve Imagocampagne. Eventuele onderschrijdingen worden niet ten gunste gebracht van de Bestemmingsreserve Imagocampagne, maar direct meegenomen in het resultaat.

Bestemmingsreserve Groot onderhoud

Per 1 januari 2017 is de huurovereenkomst verlengd met 6,5 jaren en zijn er nieuwe afspraken gemaakt over de huur van een deel van de 24e etage van gebouw E van het WTC The Hague. Met deze nieuwe afspraken valt de nog te betalen huur vrij. Deze vrijgevallen huur zal worden aangewend voor groot onderhoud.

Voorziening pensioenen

Per 1 januari 2011 is de pensioenregeling ondergebracht bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW). Voor extra lasten voortvloeiend uit individuele waarde-overdrachten is een voorziening getroffen. Deze voorziening wordt tevens aangewend om de eerste vijf jaren de indexering te financieren van personeel dat voorheen in dienst was van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen (VB). Per 31 december 2016 is deze voorziening vrijgevallen.

Pensioenregeling

De pensioenregeling is ondergebracht bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW). Dit is een defined benefit-regeling.

Deze toegezegd-pensioenregeling is in de jaarrekening verwerkt als een toegezegdebijdrage regeling. De over het boekjaar verschuldigde premies worden als kosten verantwoord. De risico's die niet door de verzekering zijn afgedekt (met name loonontwikkeling en prijsindexatie) komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening.

Resultaatbepaling

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de bijdragen van de leden, de derden-organisaties en de overige baten en de lasten over het jaar.

De afschrijvingen op de materiële vaste activavinden plaats volgens de lineaire methode op basis van de geschatte economische levensduur.

De baten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

4 TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2016

ACTIVA

Materiële vaste activa € 247.973 (2015: € 313.864)

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Verkrijgings- prijs	Cumulatieve waardeverm. afschrijving	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2015
Inventaris:				
stand per 1 januari	€ 555.851	€ 272.435		€ 283.416
investeringen 2016	0			
aanschafwaarde desinvesteringen	0			
afschrijvingen 2016		55.585		
afschrijvingen desinvesteringen		0		
stand per 31 december	€ 555.851	€ 328.020	€ 227.831	
Hard- en software:				
stand per 1 januari	€ 118.872	€ 89.213		€ 29.659
investeringen 2016	0			
aanschafwaarde desinvesteringen	0			
afschrijvingen 2016		9.517		
afschrijvingen desinvesteringen		0		
stand per 31 december	€ 118.872	€ 98.730	€ 20.142	
Kantoorapparatuur:				
stand per 1 januari	€ 38.786	€ 37.997		€ 789
investeringen 2016	0			
aanschafwaarde desinvesteringen	0			
afschrijvingen 2016		789		
afschrijvingen desinvesteringen		0		
stand per 31 december	€ 38.786	€ 38.786	€ 0	
			<u>€ 247.973</u>	<u>€ 313.864</u>

Afschrijving vindt plaats op basis van een volledig jaar, ongeacht het tijdstip van aanschaf.
De afschrijvingen worden berekend op basis van de volgende normen:

Inventaris:	10%
Hard- en software:	20%
Kantoorapparatuur:	20%

	31-12-2016	31-12-2015
Nog te ontvangen bedragen € 77.903 (2015: € 77.921)		
Debiteuren	€ 40.748	€ 12.473
Interest	25.958	59.625
Depotbedragen	3.374	3.374
Uitkering langdurig zieken	3.998	0
Te vorderen gelden SPO	33	0
Te vorderen gelden SER	3.792	693
Overig	0	1.756
	<u>€ 77.903</u>	<u>€ 77.921</u>

Alle contributies over 2016 zijn ontvangen.

Vooruitbetaalde kosten € 33.244 (2015: € 37.357)		
Huisvestingskosten	€ 0	€ 8.103
Abonnementen reiskosten woon-werk	9.854	10.736
Personeelskosten	1.404	0
Kantoorkosten	4.986	4.341
Verzekeringskosten	569	1.130
Congres	11.495	0
Huisvesting Brussel	4.736	0
Overige vooruitbetaalde kosten	200	13.047
	<u>€ 33.244</u>	<u>€ 37.357</u>

Liquide middelen € 5.799.151 (2015: € 5.300.969)		
Kas	€ 0	€ 75
Rekening courant bank	176.993	144.822
Depositorrekeningen	5.622.158	5.156.072
	<u>€ 5.799.151</u>	<u>€ 5.300.969</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking.

PASSIVA

Eigen vermogen € 5.548.891 (2015: € 5.024.409)				
	<u>Algemene reserve</u>	<u>Reserve Gr.Onderh.</u>	<u>Reserve Imagocamp.</u>	<u>Totaal</u>
Per 1 januari 2016	€ 4.945.688	€ 0	€ 78.721	€ 5.024.409
Resultaat	488.213	51.542	-15.273	€ 524.482
Per 31 december 2016	<u>€ 5.433.901</u>	<u>€ 51.542</u>	<u>€ 63.448</u>	<u>€ 5.548.891</u>

De Algemene reserve mag stijgen tot tweemaal de jaarbegroting van de bureaunkosten.

De bureaunkosten zijn de totale kosten voor personeelsinzet + de kosten facilitair.

Voor 2016 mag de Algemene reserve maximaal € 6.801.420 zijn.

Het maximum is dus nog niet bereikt.

	31-12-2016	31-12-2015
Voorzieningen € 0 (2015: € 170.684)		
Voorziening pensioenen per 1 januari	€ 170.684	€ 178.268
Indexatie pensioenen personeel VB	-7.380	-7.584
Waarde-overdrachten	0	0
Vrijval voorziening	-163.304	0
Voorziening pensioenen per 31 december	€ 0	€ 170.684
Loonheffing en sociale lasten € 79.721 (2015: € 89.170)		
December nog te betalen	€ 79.721	€ 89.170
-	0	0
	€ 79.721	€ 89.170
Personeelskosten € 143.940 (2015: € 132.150)		
Vakantietoeslag	€ 88.409	€ 84.929
Vakantiedagen	54.899	46.758
Overig	632	463
	€ 143.940	€ 132.150
Te betalen huur € 0 (2015: € 24.388)		
Huur opgenomen in exploitatie	€ 984.024	€ 837.966
Betaalde huur	-932.482	-813.578
Vrijval te betalen huur	-51.542	0
	€ 0	€ 24.388
Te betalen kosten € 385.719 (2015: € 289.310)		
Crediteuren	€ 233.072	€ 104.598
Personeelskosten	51.270	0
Accountantskosten	18.150	17.848
Administratiekosten	8.493	8.359
Ontwikkeling website en CRM-systeem	7.230	79.576
Communicatie Pensioenfondsen	14.520	0
Jaarcongres	0	45.000
Reputatiemanagement	42.306	23.982
Overig	10.678	9.947
	€ 385.719	€ 289.310

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurcontract van een deel van de 24e etage van het gebouw WTC The Hague:

Het huurcontract loopt van 1 juli 2010 tot 1 juli 2020. De werkelijke huur loopt van jaar tot jaar ver uiteen door verleende kortingen en verrekening van BTW. De gemiddelde huurkosten worden elk jaar opgenomen als kosten. De gemiddelde huur per jaar bedraagt € 144.107 (ongeïndexeerd). Per 1 januari 2017 is de huurovereenkomst verlengd met 6,5 jaren en zijn er nieuwe afspraken gemaakt over de hoogte van de huurlast. Dit betekent dat de huurovereenkomst nu loopt tot 31 december 2026.

5 TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN OVER 2016

	Resultaat 2016	Begroting 2016	Resultaat 2015
BATEN			
Contributie leden € 6.082.130 (2015: € 5.794.580)			
Contributie leden	€ 6.073.130	€ 5.721.000	€ 5.788.580
Vrijwillige bijdrage niet-leden	9.000	0	6.000
	<u>€ 6.082.130</u>	<u>€ 5.721.000</u>	<u>€ 5.794.580</u>
 Interest en overige baten en lasten € 241.265 (2015: € 84.964)			
Interest	€ 34.616	€ 50.000	€ 59.625
Vergoedingen	11.342	10.000	12.969
Kosten/baten voorgaande jaren	-19.602	0	12.370
Vrijval pensioenvoorziening	163.304	0	0
Vrijval huurreservering	51.542	0	0
Overig	63	0	0
	<u>€ 241.265</u>	<u>€ 60.000</u>	<u>€ 84.964</u>
 Extra bijdrage Wijzer in geldzaken € 250.000 (2015: € 250.000)			
Bijdrage ABP en PFZW	<u>€ 250.000</u>	<u>€ 250.000</u>	<u>€ 250.000</u>
 Sponsorgelden € 71.900 (2015: € 0)			
Congres	<u>€ 71.900</u>	<u>€ 75.000</u>	<u>€ 0</u>
 LASTEN			
Europa / internationaal € 364.721 (2015: € 381.907)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 172.470	€ 210.000	€ 183.040
AEIP	31.249	32.000	31.249
PensionsEurope	115.421	115.500	112.606
Reis- en verblijfkosten lobby Europa	12.621	23.000	22.500
Huisvesting Brussel	19.005	19.000	18.780
Niet-Nederlandstalige publicaties (vertaalkosten)	4.153	10.500	2.530
Buitenlandse reizen	9.802	17.000	11.202
	<u>€ 364.721</u>	<u>€ 427.500</u>	<u>€ 381.907</u>

	Resultaat 2016	Begroting 2016	Resultaat 2015
Gezicht naar de achterban € 1.431.341 (2015: € 1.353.638)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 793.681	€ 876.500	€ 752.183
Kosten inhuur personeel	108.289	150.000	0
Themabijeenkomsten	76.511	100.000	75.519
Platform medezeggenschap	6.973	15.500	8.013
Pensioenlab	30.000	30.000	0
Ombudsman Pensioenen	251.381	265.000	270.735
Publicaties (brochures en handleidingen 50%)	7.467	7.500	4.676
Digitale communicatie achterban	33.646	50.000	80.000
Jaarverslag	2.468	3.000	2.468
Monitoringcommissie Governancecode	66.573	180.000	137.394
Communicatie door Pensioenfondsen	54.352	60.000	22.650
	<u>€ 1.431.341</u>	<u>€ 1.737.500</u>	<u>€ 1.353.638</u>
Gezicht naar buiten € 1.653.644 (2015: € 1.824.978)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 300.695	€ 285.500	€ 308.159
Congres	105.209	150.000	45.000
Bijdrage Wijzer in geldzaken	350.000	350.000	350.000
Publicaties (brochures en handleidingen 50%)	7.467	7.500	4.676
Reputatiemanagement	890.273	875.000	1.117.143
	<u>€ 1.653.644</u>	<u>€ 1.668.000</u>	<u>€ 1.824.978</u>
Beleidsvorming / beleidsbeïnvloeding € 1.306.413 (2015: € 1.214.395)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 1.280.975	€ 1.298.000	€ 1.187.592
Leerstoel Pensioenrecht	20.000	20.000	20.000
Diverse lidmaatschappen	5.438	7.000	6.803
	<u>€ 1.306.413</u>	<u>€ 1.325.000</u>	<u>€ 1.214.395</u>
Bestuurskosten € 372.243 (2015: € 378.152)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 179.169	€ 185.000	€ 185.691
Vergaderkosten bestuur	193.074	215.000	192.461
	<u>€ 372.243</u>	<u>400.000</u>	<u>€ 378.152</u>
Facilitair € 668.721 (2015: € 684.248)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 165.477	€ 144.000	€ 169.083
Huisvestingskosten	217.971	260.000	217.540
Kantoorkosten	219.382	270.000	231.345
Inventariskosten	65.891	65.000	66.280
	<u>€ 668.721</u>	<u>€ 739.000</u>	<u>€ 684.248</u>
Diverse projecten € 323.730 (2015: € 16.174)			
Diverse projecten	€ 316.230	€ 50.000	€ 16.174
SDMO	7.500	0	0
	<u>€ 323.730</u>	<u>€ 50.000</u>	<u>€ 16.174</u>

6 OVERIGE GEGEVENS

6 a) Resultaatbestemming

Het positieve saldo van baten en lasten over het boekjaar bedraagt € 524.482.

Vooruitlopend op het besluit van de ledenvergadering is het resultaat als volgt verwerkt:

- Ten gunste van de Algemene reserve € 488.213.
- Ten laste van de Bestemmingsreserve Imagocampagne € 15.273.
- Ten gunste van de Bestemmingsreserve Groot onderhoud € 51.542.

6 b) Controleverklaring

(bijlage)

7 BEGROTING 2017**BATEN**

Contributies	€ 6.386.500
Interest en overige baten/lasten	27.500
Sponsorgelden	<u>60.000</u>
TOTALE BATEN	€ 6.474.000

LASTEN

Europa / internationaal	€ 515.000
Gezicht naar de achterban	1.579.500
Gezicht naar buiten	1.743.000
Beleidsvorming / beleid beïnvloeding	1.432.000
Bestuurskosten	405.500
Facilitair	789.000
Diverse projecten	<u>10.000</u>
TOTALE LASTEN	€ 6.474.000

SALDO VAN BATEN EN LASTEN

€ 0

T.l.v. Eigen vermogen

0**RESULTAAT**€ 0